

A-1146

INSTYTUT TURYSTYKI

Warszawa, ul. Merliniego 9a

TURYSTYKA W SZKOLE.
KONCEPCJA NAUCZANIA

CPBP 08-06.P.9

Opracowała: Z. LUBOWICZ

Warszawa - grudzień 1991

TURYSTYKA W SZKOLE, KONCEPCJA NAUCZANIA

1. Podjęte przez Ministerstwo Edukacji Narodowej prace nad programami kształcenia ogólnego nie mogą pominąć tak ważnego elementu wychowania jak turystyka. O jej roli wychowawczej wiadano już dawno, choć często zawężano ją do kształtowania patriotyzmu obywatelskiego.

Obecna sytuacja polityczna, społeczna, dokonujące się w Polsce, Europie i w świecie przemiany poszerzają funkcje turystyki o kategorię odpowiedzialności każdego z nas za jedność cywilizacyjną i kulturową świata, wzywają do braterstwa z innymi narodami z poczuciem własnej odrębności ale jednocześnie historycznych, kulturowych i ludzkich więzi, które są warunkiem pokojowego współistnienia.

Wspomniane przemiany powodują również zagubianie się młodzieży w chaosie wydarzeń, czynią system wartości niespójnym i chwiejnym, to zaś prowadzi do cynizmu, zachowań patologicznych, nie wyklucza jednak potrzeby moralnej stabilizacji i ładu.

Przygotowanie młodzieży do harmonijnego życia w nowym ładzie polskim i europejskim stawia szkołę przed koniecznością reformy turystyki przez nią organizowanej.

2. Dylematy, o czym świadczą liczne wypowiedzi odbytego 7.IX.1990 roku w Opolu IV Kongresu Krajoznawstwa Polskiego, dotyczą celów wychowania przez turystykę i jej treści programowych:^{1/} "Europa bez granic" stawia przed wychowawcą pytanie w jaki sposób kształtować człowieka światowego, europejskiego ? Czy można i czy jest sens oddzielać to co w naszej kulturze jest specyficznie polskie, co wspólne europejskiej ? Czy trzeba pytać co Polska wniosła do cywilizacji europejskiej ? Czy w związku z przewidywanym napływem cudzoziemców mają być oni poddawani naszej narodowej indoktrynacji, czy też mogą i powinni zachować swoje podstawowe cechy narodowe? To tylko niektóre z pytań, których wychowawca winien być świadomy.

Zgodność poglądów dotyczy tego, że młodzież powinna wiedzieć, iż Polska państwo, to nie tylko naród Polski, ale i inne narodowości, również godne i należne swojego miejsca w państwie, mające prawo tu widzieć swoją ojcowiznę.

Kolejne pytanie dotyczy tego co rozumiemy pod pojęciem "nasza kultura"? Kulturę ludów zamieszkujących Polskę na przestrzeni dziejów, czy kulturę Polaków? Kultura narodowa nie jest i nie może być zamknięta granicami państwowymi. Świadczy o tym inicjatywa Rady Europy polegająca na tworzeniu i zagospodarowywaniu międzynarodowych ciągów kulturowych między innymi Szlaku Baroku, Szlaku Środowiska Wiejskiego, Szlaku Jedwabiu, Szlaku Cystersów. Jej intencją jest integrujący narody Europy sposób pogłębiania wiedzy, a równolegle odnajdywanie tożsamości poszczególnych narodów.

3. Punktem wyjścia dla tworzenia nowych treści programowych w przekazie turystycznym są wartości uniwersalne, które łączą narody i całą ludzkość. Są to wartości humanistyczne takie jak wzajemne poszanowanie, tolerancja, wolność, koegzystencja, prawo jednostki do poglądów osobistych. Czynnikiem spajającym nie musi być religia, jaka by ona nie była, gdyż wymienione cechy są wartościami nadrzędnymi na całym świecie.

Jakie więc cele wychowawcze mogą być realizowane poprzez turystykę? Turystyka od początku swojego istnienia zaspokajała kilka istotnych potrzeb człowieka. Wśród nich potrzebę aktywnego wypoczynku, potrzebę poznawczą, która dotyczy zarówno świata przyrody, świata dzieł ludzkich i świata społecznych stosunków, potrzebę osobistych kontaktów i działania w przyjaznej grupie, potrzebę wolności, potrzebę nowych doświadczeń i twórczego działania^{2/}. Obecnie, gdy mówimy o turystyce "bez granic" (nawet nie w sensie dosłownym) jej funkcje poszerzają się o przełamywanie barier psychicznych dzielących ludzi różnych regionów i nacji. W tym rozumieniu turystyka może pomóc w lepszym rozumieniu i utrwaleniu tego co wspólne dla cywilizacji europejskiej, tego co każdy młody Europejczyk powinien traktować

jako wspólne korzenie. Pozwoli to młodemu Polakowi czuć się swobodnie wśród młodzieży z różnych krajów Europy.

Turystyka ponadto może i powinna pomóc w poznaniu i lepszym rozumieniu odrębności i korzeni własnych grup odniesienia oraz w ukształtowaniu i utrwalaniu tożsamości lokalnej, która przejawiałaby się zarówno w kultywowaniu tradycji jak i w odpowiedzialności za sprawy społeczności lokalnej^{3/}.

4. Pełniejsze wykorzystanie turystyki jako środka nauczania i wychowania młodzieży wymaga pewnych działań wśród których istotne jest przede wszystkim powstrzymanie procesu zmniejszania się udziału dzieci i młodzieży w turystyce oraz sposobu w jaki te grupy uprawiają turystykę.

W odniesieniu do turystyki krajowej proponuje się:^{4/}

- upowszechnienie form turystyki taniej, ciekawej oraz wymagającej nieraz samozaparcia, ale lepiej kształtującej charakter, stwarzającej możliwości "sprawdzenia samego siebie",
- dokonanie zasadniczej reformy turystyki organizowanej przez szkołę ze szczególnym uwzględnieniem najmłodszych (badania wykazują, że bardzo często, zwłaszcza w odniesieniu do uczniów wiejskich inicjacja turystyczna dokonuje się poprzez szkołę),
- praktyczne włączenie turystyki do programów szkolnych poprzez realizację poszczególnych przedmiotów w regionie szkoły, by umożliwić uczniom doświadczenie i poznawanie z autopsji,
- realizowanie turystyki zadaniowej, powiązanej z rehabilitacją osób niepełnosprawnych, narkomanów itp. oraz z konkretną pracą w terenie - na rzecz np. gminy w której organizowany jest pobyt.

Wejście do Europy, to stworzenie warunków możliwie wczesnego poznawania innych krajów przez młodzież szkolną na zasadzie wymiany bezdewizowej, a co za tym idzie intensywne nauczanie języków obcych jako narzędzia porozumiewania się z innymi i przełamywania barier.

Poznanawanie Europy zacząć trzeba od najbliższych sąsiadów, nie pomijając przy tym miejscowości własnego kraju.

5. Istotnym wyznacznikiem profilu turystyki dzieci i młodzieży są prawa rozwojowe rządzące jej rozwojem psychofizycznym. Biologiczne jak również psychospołeczne prawa rozwoju implikują treści i formy, które winny być uwzględniane w procesie turystycznej edukacji młodzieży. Odmienne są bowiem możliwości dzieci w wieku przedszkolnym, młodszoszkolnym, a inne w okresie dorastania czy młodzieńczym. Niemniej w każdym z tych okresów rozwojowych ogromną rolę odgrywa czynnik emocjonalny. Emocjonalny stosunek do miejsc odwiedzanych rodzi się poprzez bezpośredni z nimi kontakt, wędrówkę i poznanawanie ludzi.

Poznanawanie otoczenia uwzględniające właściwości rozwojowe dzieci i młodzieży może następować poprzez logicznie rozrastające się kręgi - własna okolica, region, kraj. Chodzi tu bowiem o ukształtowanie postawy gospodarza - dobrze znającego swój teren, dbającego o jego poziom i rozwój, chętnie przyjmującego turystycznych gości.

Ujmując zatem człowieka jako podmiot aktywności, a nie jako część składową społeczeństwa proponuje się odejść od formuły wychowania do życia w społeczeństwie na rzecz wychowania do życia w rodzinie, środowisku koleżeńskim, środowisku lokalnym, regionie, kraju, Europie, a równolegle do ukazywania przeszłości Polski szersze uwzględnianie pojęcia własnych korzeni, ich związek z historią rodziny, środowiska, regionu. W miejsce wąsko pojętego patriotyzmu lokalnego ograniczanego do obecnie funkcjonującego państwa proponuje się wprowadzenie do programów wychowania pojęcia jedności cywilizacyjnej i kulturowej różnych typów więzi społecznych, między innymi wspólnot narodowych, politycznych, religijnych.

6. Wywiady przeprowadzone przez Instytut Turystyki wśród organizatorów działalności krajoznawczo-turystycznej w szkole wykazują, iż funkcyjnu-

jące w tej sprawie zarządzenie MOiW z 1983 roku należy zmienić nie tyle w dziale dotyczącym form organizacyjnych krajoznawstwa i turystyki lecz wskazującym na nowe cele związane z rozumieniem przemian dokonujących się w Polsce i na świecie. Istotne zmiany dotyczyć winny kształtowania aktywnej postawy uczniów wobec najbliższego otoczenia, środowiska życia i samego siebie. Realizacja celów wychowawczych nie przewiduje segmentacji przedmiotowej bowiem mogą być one realizowane w każdej sytuacji wychowawczej i dydaktycznej.

Uczeń, zdaniem wychowawców, winien być przygotowany zarówno do roli organizatora turystyki na własnym terenie jak i roli przewodnika. Oznacza to, iż organizując jakąkolwiek imprezę turystyczną główną rolę w jej przygotowaniu merytorycznym pełnią uczniowie (w tym każdy przygotowany jest do bycia przewodnikiem). Ze znajomości bowiem swej miejscowości, czy regionu płynie troska o podniesienie jej poziomu (czystość, estetyka ulic, obejść itp.) i rozwój. Znajomość kraju pozwala na bycie przewodnikiem wobec przybyszów z zagranicy.

Obecna sytuacja ekonomiczna szkół (i uczniów) powoduje, że szkoły nie chcąc zaniechać czynnika wychowawczego jakim jest turystyka stosują różne rozwiązania wśród których wymienić należy:

- zwiększenie liczby imprez turystycznych poprzez zmniejszenie odległości do miejsc odwiedzanych,
- przyjęcie zasady, że klasy I szkół ponadpodstawowych wyjeżdżają na wycieczki jednodniowe w celu poznania najbliższej okolicy,
- przyjęcie zasady, że każda klasa ma prawo wyjechać na kilkudniową wycieczkę tylko jeden raz w trakcie 2-5 letniego pobytu w szkole,
- przyjęcie zasady stosowania różnych form wyjazdowych (wycieczki, rajdy, biwaki itp.) dla najlepszych uczniów.

Powyższe przedsięwzięcia nie rozwiązują jednak problemu turystyki szkolnej. Co więcej, dość powszechne jest przekonanie badanych, iż w perspektywie,

liczba różnych imprez turystycznych - klasowych i ogólnoszkolnych będzie malała, bowiem szkoły (i rodzice) nie mają funduszy na ich dofinansowanie.

Badania zrealizowane przez Instytut Turystyki w 1991 roku, uwzględniające wyjazdy turystyczne organizowane przez szkoły w 1990 roku wykazują, iż w 74,6% szkół ponadpodstawowych zmniejszyła się w stosunku do 1985 roku liczba wyjazdów turystycznych; w 20,6% szkół utrzymuje się na tym samym poziomie, a w 4,8% szkół odnotowuje się wzrost.

W znikomym zakresie odnotowuje się udział Rad Szkoły w rozwijaniu turystyki, natomiast całkowicie bierny jest Samorząd Terytorialny, który w ogóle nie interesuje się pracą szkoły. Zwłaszcza Samorząd Terytorialny jako gospodarz terenu winien stwarzać warunki dla rozwoju turystyki młodzieży i przybyszów z innych regionów i krajów. (Przestrzenne zagospodarowanie terenu, rozbudowa infrastruktury dla potrzeb turystyki, promocja itp.).

7. Turystyka w połączeniu z krajoznawstwem i światoznawstwem jest istotnym czynnikiem wychowania obywatelskiego. Doświadczenia zdobywane w szkole i w podróży kształcą przede wszystkim postawy wobec ludzi i świata, postawy odpowiedzialności i bycia gospodarzem własnego terenu.

Instytut Turystyki, włączając się w reformę programów kształcenia ogólnego przewiduje w 1992 roku przygotowanie materiału dotyczącego wiedzy, umiejętności i sprawności turystycznych jakie powinna wynieść młodzież realizując wychowanie przez turystykę organizowaną przez szkołę. Istotna rola w tym procesie przypada kadrze turystycznej.

Bibliografia

1. Ziemia 90, Wydawnictwo specjalne z materiałami z IV Kongresu Krajoznawstwa Polskiego w Opolu, PTTK, Dom Wydawniczy "Ankar", W-wa 1990.
2. Przeclawski K., Turystyka a wychowanie, Nasza Księgarnia, W-wa 1973.

3. Łopaciński K., Turystyka a wychowanie, Dylematy współczesności, w:
Ziemia 90, W-wa 1990.

Harajda R., Przygotowujemy krajoznawstwo bez granic, w: Ziemia 90,
W-wa 1990.
4. Przełowski K., Młodzież a turystyka, w: Ziemia 90, W-wa 1990

Harajda R., Przygotowujemy krajoznawstwo bez granic, w: Ziemia 90,
W-wa 1990
5. Lubowicz Z., Turystyczne wyjazdy młodzieży szkół ponadpodstawowych
w 1990 roku i w okresie zimowej przerwy semestralnej 1991 roku.
(Raporty z badań), IT, W-wa lipiec, wrzesień 1991.
6. Lubowicz Z., Problemy turystyki szkolnej w świetle wypowiedzi dyrekto-
rów szkół i wychowawców klas, w: Rocznik CPBP 08.06. Turystyka jako
czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego, W-wa 1990.
7. Przełowski K., Socjologiczne problemy turystyki, IW CRZZ, W-wa 1979.
8. Denek K., Krajoznawstwo i turystyka w wychowaniu dzieci i młodzieży
szkolnej, Wyd. PTTK "Kraj", W-wa 1989.
9. Łobożewicz T., Krajoznawstwo i turystyka w szkole (praca zbiorowa),
WSiP, W-wa 1990.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych